

PHASELIS

Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies

Issue III (2017)

Antik Kaynaklar Işığında Megalesia Festivali

Megalesia Festival in the Scope of Ancient Sources

Asuman COŞKUN ABUAGLA

The entire contents of this journal, *Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Phaselis* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies is a peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Issue II: January-December 2016). At the end of December 2016 the year's issue is completed and Issue III: January-December 2017 will begin.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

Citation A. Coşkun-Abuagla, "Antik Kaynaklar Işığında Megalesia Festivali". *Phaselis* III (2017) 271-280. <http://dx.doi.org/10.18367/Pha.17016>

Received Date: 15.10.2017 | Acceptance Date: 04.12.2017 | Online Publication Date: 20.12.2017

Editing Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Antik Kaynaklar Işığında Megalesia Festivali

Megalesia Festival in the Scope of Ancient Sources

Asuman COŞKUN ABUAGLA*

Öz: Tanrıça Kybele, antik Hellen ve Roma dünyasında en önemli tanrıçalardan biridir. Bu tanrıçanın MÖ I. bin yıldan MS V. yüzyıla kadar uzanan tapımı ilk olarak Phrygia’da ortaya çıkmış, şekillenmiş ve buradan antik Hellen ve Roma dünyasına yayılmıştır. MÖ VII. yüzyıla tarihlenen yazıtlarda Frigce “Matar” (Ana), MS II. yüzyıla ait Hellence yazıtlarda ise “Μήτηρ” (Ana), “Μεγάλη Θεία” (Büyük Tanrıça), “Μήτηρ Θεά” (Ana Tanrıça) ve “Μήτηρ Θεῶν” (Tanrıların Anası) olarak adlandırılan tanrıçanın, antik Hellen tapımında saygın yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Antik Roma’da “Magna Mater” (Büyük Ana) ve “*Mater Deum Magna Idaea*” (Tanrıların İdalı Büyük Anası) lakaplarıyla bilinen Kybele, MÖ III. yüzyılda Roma Devleti’nin kurtarıcısı olması için Phrygia’dan Roma’ya getirilmiş ve Palatium Tepesi’ne yerleştirilmiştir. Bu tarihten itibaren tanrıça Kybele’nin onuruna 4-10 Nisan tarihleri arasında ilginç törenlerin yapıldığı ve görkemli sahne oyunlarının düzenlendiği Megalesia Festivali kutlanmıştır ve böylece tanrıça, devletin kurtarıcısı ve koruyucusu olarak antik Roma’da en seçkin yeri kazanmıştır. Bu makalenin amacı antik kaynaklar ışığında, tanrıça Kybele onuruna Roma’da kutlanan Megalesia Festivali hakkında genel bir bilgi vermektir.

Anahtar sözcükler: Phrygia, Kybele, Tanrıların Anası, Antik Roma, Kurtarıcı

Abstract: Cybele is the most important goddess in the ancient Greek and Roman world. Her cult extending from the 1st millennium BC to the 5th AD was first accepted and formed in Phrygia in Anatolia and hence spread to the ancient Greek and Roman world. The goddess called “Matar” (Mother) in Phrygian language in the inscriptions dated VIIth century BC was named in ancient Greek inscriptions dated IInd century AD “Μήτηρ” (Mother), “Μεγάλη Θεία” (Great Goddess), “Μήτηρ Θεά” (Mother Goddess), “Μήτηρ Θεῶν” (Mother of the Gods) and so she gained one of the most distinguished place in the cult of ancient Greece. The goddess was brought to Rome from Phrygia in 204 BC so that she might be the saviour of the state of Rome and placed on the Palatine Hill. Since then for the goddess, called Magna Mater” (Great Mother) and “*Mater Deum Magna Idaea*” (Great Idaean Mother of the Gods) in the ancient Roman world, in the month of April a festival called Megalesia in which extraordinary ceremonies and magnificent theatre plays had been arranged, was celebrated. In this article in the light of ancient sources, I aim to give general information about the Megalesian Festival celebrated in honour of the goddess Cybele.

Keywords: Phrygia, Cybele, Goddess of the Gods, Ancient Rome, Savior

Ops, Rhea, Magna Mater, Mater Deum Magna Idaea, Dindymene, Cybebe Mater adlarıyla da bilinen tanrıça Kybele’nin kutsal ayınlarının, Roma’ya yayılmadan önce, Phrygia’daki İda Dağı’nda yapıldığı söylenir¹. II. Kartaca Savaşı’nın Roma halkı üzerinde yarattığı sıkıntı, ruhsal bunalım ve halkın, batıl inançlara gösterdiği geleneksel tutkunluk, üstüne üstlük MÖ 205/204 yılında

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı, Antalya. asumancoskun@akdeniz.edu.tr

¹ Μητηρ Θεῶν için bk. Coşkun-Abuagla 2013, 132-134.

gökyüzünden zaman zaman taş yağması, Romalıları, adını Euboea kolonisi Cumae'da yaşamış kâhine Sibylla'dan alan Sibylla kitaplarına danışmak zorunda bırakır. Livius, kutsal Sibylla kitaplarının, Magna Mater Roma'ya getirilirse, yabancı bir düşmanın (= Hannibal) İtalya'dan çıkartılacağını bildirdiğini nakleder². Bu bağlamda kitaplardan alınan yanıtın, halkın ruh haline göre şekillendirilmiş olduğu da düşünülebilir.

Daha sonra mali kaynaklarıyla güçlü Roma artık beş yüzyılı devirdiğinde ve alt ettiği dünyadan başını kaldırdığında, bir rahip inceler Euboialı kehanetin yazgısal sözlerini; söylerler incelemenin şöyle sonuç verdiğini: 'Ana uzaktadır: Buyuruyorum, ey Romalı, anayı aramanı. Geldiğinde, kabul edilmelidir temiz bir elle.' Senatörler anlaşılmaz kehanetin belirsizliğinden tereddüt ederler, hem uzakta olan ana kimdir hem de nerede aranmalıdır diye³.

(Ovid. *Fasti* IV. 255-262)

Tanrıçanın nerede aranması gerektiği hakkında bazı rivayetler vardır. Bu konuda antik kaynakların çoğu, Magna Mater'in, Phrygia'daki kutsal yeri Pessinus'tan getirildiğini söyler⁴. Varro, tanrıçanın Pergamon kentindeki Megalesion Tapınağı'ndan⁵, Ovidius ise onun, Troya kenti yakınındaki Ida Dağı'ndan getirildiğini nakleder. Ovidius'un bu ifadesi, Ana tanrıça'yı Troya dağlarıyla, dağları da Roma'nın efsanevi geçmişiyle bağlamaya çalışmasından kaynaklanmış olmalıdır.

"Dindymus'u, Cybele'yi ve pınarlarıyla şirin Ida'yı ve daima sevdi Ana Tanrıça Troia krallığını⁶". (Ovid. *Fasti* IV. 249-250).

Ovidius'a göre, Sibylla kitaplarından alınan yanıtın ne anlama geldiği anlaşılmayınca, senatörler, Apollo kehanetine danışmak üzere Marcus Valerius Laevinus'u, Marcus Caecilius Metellus'u, Sulpicius Galba'yı, Gnaeus Tremellius Flaccus'u ve Marcus Valerius Falto'yu, elçiler olarak Roma'dan Delphoi'a gönderirler ve tanrıdan şöyle bir yanıt alırlar:

Paeon'a danışılır, 'tanrıların Anası'nı alıp getirin, Ida'nın doruğunda bulunmalıdır' dedi⁷. (Ovid. *Fasti* IV. 263-264).

Böylece Roma Senatus'u, Roma'dan Phrygia'ya elçiler gönderir ancak Ovidius'un anlatımından o sırada bölgeye hükmeden kral I. Attalus'un, Romalı elçilerin isteklerine karşı çıktığı anlaşılmaktadır.

² Liv. XXIX.10: *ciuitatem eo tempore repens religio inuaserat inuento carmine in libris Sibyllinis propter crebrius eo anno de caelo lapidatum inspectis, quandoque hostis alienigena terrae Italiae bellum intulisset eum pelli Italia uincique posse si mater Idaea a Pessinunte Romam aduecta foret.*

³ Coşkun-Abuagla 2016, 186.

⁴ Cic. *DHR.* 13. 28: *Pessinuntem ipsum, sedem domiciliumque Matris deorum, etc.*

Liv. XXIX. 10: *mater Idaea a Pessinunte Romam aduecta, etc.*

Amm. Marc. 22. 9, 5-7: *Pessinunta convertit, visurus vetusta Matris magnae delubra, a quo oppido bello Punico secundo, carmine Cumano monente per Scipionem Nasicam simulacrum translatum est Romam.*

Arnob. *AN.*, 7. 49: *"Sed et Magna, inquit, Mater accita ea Phrygio Pessinunte iussis consimiliter vatium salutaris populo et magnarum causa laetitarum fuit, etc"*. Ayrıca bk. Roller, 1999, 255.

⁵ Varro *Ling.* VI. 15: *quod ex Libris Sibyllinis accessita ab Attalo rege Pergama; ibi prope murum Megalesion, id est templum eius deae, unde aduecta Romam.* Ayrıca bk. Roller 1999, 255.

⁶ Coşkun-Abuagla 2016, 186.

⁷ Coşkun-Abuagla 2016, 186.

Bunun üzerine tanrıça, tapınağının kutsal yerinden dile gelip, bizzat kendisinin Roma'ya gitmek istediğini söyler.

*Gönderilir soylu adamlar. Phrygia'da hükümdarlık esasını tutuyordu o zaman
Attalus: Bu Ausonialı adamlara izin vermez.
Hayret verici şeyler terennüm edeceğim: Sarsıldı toprak uzun bir uğultuyla
ve tapınağının kutsal odasından şöyle konuştu tanrıça:
"Alınmayı bizzat ben istedim, geciktirme ve gönder gitmek isteyen beni.
Roma uygun bir yerdir her tanrının gitmesi için".
Beriki sestem duyduğu korkudan dehşete kapılıp 'yola çık' dedi,
'yine de olacaksınız sen bizim: Roma, Phrygialı atalarının izini sürecektir'⁸.
(Ovid. Fasti IV. 265-274).*

Ovidius'un anlatımından Pessinus'tan Roma'ya getirilen şeyin Magna Mater'in yontusu olduğu sanılabilir, ama antik yazarların birçoğu, Romalılardan Pessinus'tan ne getirdiklerini tam olarak açıklamışlardır. Buna göre, Phrygia'daki Pessinus Dağı'na gökten düşen ve Phrygialıların tanrıların anası olarak taptıkları küçük, kara bir taş, MÖ 204 yılında Roma'ya getirilmiştir⁹. Kutsal Sibylla kitapları, tanrıçanın Roma'da nasıl karşılanması gerektiğini önceden bildirmişlerdi. Buna göre kentin en iyi adamının (*vir optimus*), tanrıçayı karşılaması gerekmektedir. Bunun için İspanya'da öldürülen Romalı asil yurttaşlardan biri olan Gnaeus Scipio'nun oğlu Publius Cornelius Scipio Nasica seçilir. Corculus olarak da adlandırılan Nasica, iki kere consul ve censor olarak seçilmiş mükemmel bir hatiptir¹⁰. Magna Mater, ayrıca Roma'nın ileri gelen kadınlarından oluşan bir grup ya da kentin en iffetli kadını tarafından karşılanarak kente götürülmeliydi. Antik yazarlar bu kişinin evli bir kadın olan Claudia Quinta olduğunu söylerler¹¹. Ovidius ise onun bakire bir kız (*virgo*) olduğu konusunda ısrar eder ve bu iddiasını hem Magna Mater'in kente girişinde yaşanan mucizevî olaya hem de Aventinum Tepesi'ndeki Bona Dea Tapınağı'na ilişkin dizeleriyle kanıtlar¹².

Tanrıçanın naklini sağlamak için elçi olarak yollanan Marcus Valerius Falto, Magna Mater'i getiren geminin Ostia'ya vardığını Senatus'ta duyurduğunda, Scipio Nasica önderliğindeki halk, tanrıçayı karşılamak için Ostia Limanı'na akın eder. Bu noktada Livius, Scipio'nun gemiye çıkarak kara taşı aldığı sonra onu, aralarında Claudia Quinta'nın da bulunduğu Roma'nın ileri gelen

⁸ Coşkun-Abuagla 2016, 187.

⁹ App. HR. 9. 56: καὶ γιγνομένων ἐν Ῥώμῃ σημείων ἐκ Διὸς φοβερῶν, οἱ μὲν τὰ Σιβύλλεια ἐπισκεπτόμενοι δέκα ἄνδρες ἔφασαν ἐξ οὐρανοῦ τι ἐς Πεσινοῦντα τῆς Φρυγίας, ἔνθα σέβουσιν οἱ Φρύγες θεῶν μητέρα, πεσεῖσθαι τῶνδε τῶν ἡμερῶν, καὶ δεῖν αὐτὸ ἐς τὴν Ῥώμην ἐνεχθῆναι.
Arnob. AN., 7. 49: *ex Phrygia nihil quid aliud scribitur missum rege ab Attalo, nisi lapis quidam non magnus, ferri manu hominis sine ulla inpressione qui posset, coloris furvi atque atri, angellis prominentibus inaequalis*, etc. Ayrıca bk. Roller 1999, 255.

¹⁰ Cic. Brut. 20. 79: *P(ublium) etiam Scipionem Nasicam, qui est Corculum appellatus, qui item bis consul et censor fuit, habitum eloquentem aiunt*, etc.
Liv. XXIX. 14: *P(ublium) Scipionem Cn(a)ii filium eius qui in Hispania ceciderat, adulescentem nondum quaestorium, iudicauerunt in tota ciuitate uirum bonorum optimum esse*, etc.
Plin. nat., VII. XXXIV. 120: *Vir optimus semel a condito aevo iudicatus est Scipio Nasica ab iurato senatu*, etc.; Ayrıca bk. Roller 1999, 255-256.

¹¹ Liv. XXIX.14: *inter quas unius Claudiae Quintae insigne est nomen*, etc.
Plin. nat. VII. XXXIV. 120: *Pudicissima femina semel matronarum sententia iudicata est*, etc. | *iterum religionis experimento Claudia inducta Romam deum matre*.

¹² Coşkun-Abuagla 2016, 232 (Ovid. Fasti V. 155-158): "Adar bunu Clausus Sülalesi'nin eski adını taşıyan varisesi, | bakire bedenine hiçbir erkeğin değmediği".

kadınlarına verdiğini, kadınların da bunu Palatium Tepesi'ndeki Zafer Tapınağı'na (*Templum Victoriae*) götürdüklerini nakleder¹³. Ovidius ise bu kara taşın bir gemiyle Roma'ya nasıl getirildiğini anlatırken geminin Tiber Nehri'nden kıyıya çekildiği sırada karaya oturduğunu, bir türlü yerinden oynatılmadığını söyler ve bu noktada Claudia Quinta'ya ilişkin söylentiye ele alır. Attus Clausus, bir Sabin kasabası olan Regillum'dan Roma'ya göç etmiştir ve Roma'nın son kralı Tarquinius Superbus'un kovulmasından beş yıl sonra Attus Clausus'un ailesi, soylular arasına kabul edilerek Attus, Appius Claudius olarak adlandırılmıştır. Ovidius'un Claudia Quinta olarak bahsettiği genç kız, işte bu Appius Claudius Caecus'un büyük torunudur. Ovidius'un anlatımına göre, Claudia Quinta genç bir kız olarak zamanının geleneklerine uygun davranmadığı için adına sürülen lekeleyi temizlemek ve bakire olduğunu kanıtlamak için önce nehrin suyuyla ellerini ıslatır, başını üç kez mesheder ve ellerini üç kez gökyüzüne kaldırıp, Ana tanrıça'ya yakarır. Belindeki kemerini çözer ve onu, gemiyi çeken halata bağlar, sonra halata hafifçe asılıp, gemiyi yerinden oynatarak Roma'ya kadar çeker. Böylece Sibylla kitaplarında işaret edilen temiz ellerin (*casta manus*) sahibinin Claudia Quinta olduğu kanıtlanır.

*Gemi oturur tıpkı denizin ortasında sabit bir ada gibi
mucizeyle çarpılan adamlar hem ayakta dururlar hem de sarsılırlar.
Claudia Quinta alıyordu soyunu soylu Clausus'tan,
aşağı kalır değildi yüzü de soyluluğundan.
Temizdi gerçekten, heyhat temiz olduğuna inanılmayan:
Yersiz bir söylentiyle lekelenmiş ve iftiraya kurban gitmişti;
giyim şekli ve süslü püslü yaptırdığı saçlarıyla ortalıkta görünmesi
zarar verdi ona ve hazırcevaplığı sert yaşlılara.
Erdeminden emin, söylentinin yalanlarına gülüp geçti,
ne var ki kötü söylentilere hemen inanan bir gürhuz biz.
Bu, temiz anaların alayından çıkıp da
nehirin temiz suyunu elleriyle aldıktan sonra,
üç kez başını ıslatır, üç kez semaya kaldırır ellerini
(onu görenler, aklını yitirdiğini sanırlar)
dizini büküp bakışlarını tanrıçanın yontusuna
diker ve dağınık saçlarıyla şu sözleri söyler:
"Ey sevecen tanrıça, tanrıların bereketli anası, yalvarıcının
dualarını kabul eyle, kesin bir şarta bağlı olarak.
Temiz olmadığım söyleniyor. Eğer suçlu olduğuma hükmedersen,
bunu hak ettiğimi itiraf edeceğim;
tanrıçanın hükmüyle mahkûm edilirim, cezamı ölümle ödeyeceğim,
ama eğer suçsuzsam, sen hayatım için bir şeyle
güvence vereceksin ve ey temiz tanrıça, temiz ellerimi takip edeceksin".
Böyle söyledi ve az bir çabayla halatı çekti
(hayret verici olsa da anlattığım şey, kanıtlanmıştır sahnede de):
Hareket eder tanrıça ve kılavuzunu takip eder,
takip etmekle onun temiz olduğunu onaylar,
sevincin belirtisi bir çığlık atılır yıldızlara doğru¹⁴. (Ovid. Fasti IV. 303-328).*

¹³ Liv. XXIX. 14: *matronae primores ciuitatis, inter quas unius Claudiae Quintae insigne est nomen, accipere, etc. | in aedem Victoriae quae est in Palatio pertulere deam, etc.*

¹⁴ Coşkun-Abuagla 2016, 189.

Ovidius'a göre Publius Cornelius Scipio Nasica, tanrıçayı simgeleyen kara taşı, önce Capitolium'a sonra Palatium Tepesi'ndeki Zafer Tapınağı'na yerleştirir. Livius, kara taşın Zafer Tapınağı'na taşındığı gün, festival kutlamalarına başladığını, tanrıçanın gelişi şerefine *lectisternium*¹⁵ ve Megalesia olarak adlandırılan oyunlar (*Iudi Megalesia*) düzenlendiğini, Roma halkının tanrıçaya hediyeler sunduğunu söyler¹⁶. Varro, Megalesia sözcüğünün Hellence'den geldiğini, tanrıçanın Pergamum'daki Megalesion adlı tapınağından ötürü festivalin böyle adlandırıldığını yazar¹⁷.

Magna Mater'in Roma'ya geldiği gün Kybele tapımı, Anadolu dağlarından Roma dünyasına yayılmış olur. MÖ 204 yılında Metellus Livius'la Gaius Claudius'un censor'luğunda, Marcus Cornelius'la Publius Sempronius'un consul'lüklerinde Senatus kararıyla tanrıça için Palatium Tepesi'nde yaptırılmasına karar verilen tapınak, on üç sene sonra Marcus Iunius Brutus tarafından tamamlanarak hizmete açılır (MÖ 191). Livius, tapınağın hizmete açıldığı gün, Roma yıllıkçısı Antias Valerius tarafından Megalesia olarak adlandırılan tiyatro oyunlarının (*Megalesia Iudi scaenici*) ilk kez sahnelendiğinin kaydedildiğini aktarırken¹⁸, kendisi bu oyunların ilk kez MÖ 195 yılında, Aulus Atilius Serranus'la Lucius Scribonius Libo'nun aedilis'liklerinde sahnelendiğini vurgular¹⁹. Ancak Livius, festivalin ilk kez kutlanmaya başladığı tarihleri eserinin iki yerinde farklı verdiği için (Liv. XXXIV. 54 ve XXXVI. 36) kendi içinde tutarsızlık gösterir²⁰. Tüm veriler ele alındığında festivalin Ana Tanrıça'nın Roma kentine girdiği MÖ 204 yılından itibaren kutlanmaya başladığı ama Megalesia tiyatro gösterilerinin festival programına sonraki yıllar eklendiği anlaşılır. Tanrıçanın Palatium Tepesi'ndeki tapınağı MÖ 111 yılında yangın yüzünden yıkılınca MÖ 101 yılında Gaius Metellus Caprarius tarafından yeniden inşa ettirilir. MS 3 yılında ise Augustus tarafından yeniden elden geçirilir.

Roma geleneklerine göre her sene 4-10 Nisan tarihleri arasında tanrıçanın onuruna düzenlenen ve toga praetexta kuşanan devlet görevlilerinin katıldığı festivalde kurban törenleri praetor'ların başkanlığında yapılırdı²¹. Festival günleri takvimde N (*Nefastus*) harfiyle belirtilmişti, bu da o günlerde herhangi bir kamu görevinin yapılmasının yasak ve resmî tatil olduğu anlamına gelmekteydi. 4 Nisan'da kentin ileri gelenleri usule uygun şekilde ilân edilen (*indicta*) ziyafetler

¹⁵ Arnob. AN. VII. 32, 8: *Habent enim dii lectos atque ut stratis possint mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur inpressio.*

¹⁶ Liv. XXIX. 14: *in aedem Victoriae quae est in Palatio pertulere deam pridie idus Apriles; isque dies festus fuit. populus frequens dona deae in Palatium tulit, lectisterniumque et Iudi fuere, Megalesia appellata.* Ayrıca bk. Roller 1999, 255.

Fest. DSV. XI, "Megalesia ludos" 125: *Megalesia ludos Matris Magnae appellabant.*

¹⁷ Varro Ling. VI. 15: *Megalesia dicta a Graecis, quod ex Libris Sibyllinis accessita ab Attalo rege Pergama; ibi prope murum Megalesion, id est templum eius deae, unde advecta Romam.*

¹⁸ Liv. XXXVI. 36: *locauerant aedem faciendam ex senatus consulto M(etellus) Liuius (et) C(aius) Claudius censores, M(arco) Cornelio (et) P(ublio) Sempronio consulibus; tredecim annis postquam locata erat, dedicauit eam M(arcus) Iunius Brutus, Iudique ob dedicationem eius facti, quos primos scenicos fuisse Antias Ualerius est auctor, Megalesia appellatos.*

¹⁹ Liv. XXXIV. 54: *Megalesia ludos scaenicos A(ulus) Atilius Serranus (et) L(ucius) Scribonius Libo aediles curules primi fecerunt.*

²⁰ Liv. XXXIV. 54: *Megalesia ludos scaenicos A(ulus) Atilius Serranus (et) L(ucius) Scribonius Libo aediles curules primi fecerunt.*; *ibid.*, XXXVI. 36: *locauerant aedem faciendam ex senatus consulto M(etellus) Liuius (et) C(aius) Claudius censores, M(arco) Cornelio (et) P(ublio) Sempronio consulibus; tredecim annis postquam locata erat, dedicauit eam M(arcus) Iunius Brutus, Iudique ob dedicationem eius facti, quos primos scenicos fuisse Antias Ualerius est auctor, Megalesia appellatos.*

²¹ Dion. Hal. AR. II. 19, 4: *Θυσίας μὲν γὰρ αὐτῇ καὶ ἀγῶνας ἄγουσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος οἱ στρατηγοὶ κατὰ τοὺς Ῥωμαίων νόμους.*

verirlerdi (*mutitationes cenarum*). Tanıdıklar bu ziyafetlere davet edilmeden katılırlar ve sonra kendileri de karşılık olarak ziyafet verirlerdi. Mutitare (karşılıklı verip almak) denilen bu geleneğin sözcük kökeni, Ovidius'a göre tanrıçanın meskenini değiştirmesinden dolayı *mutare* (değiştirmek) fiilinden gelmektedir.

*“Neden insanlar o zamanlar sık sık karşılıklı ziyafetler verirlerdi
ve usulünce ilan edilen ziyafetler kutlardı?” diye sordum.
'Çünkü Berecyntia meskenini güzelce değiştirdi' dedi
'onlar da mesken değiştirmekle aynı şansını elde ederler'²².*

(Ovid. *Fasti* IV. 353-356).

Megalesia Festivali'nde tanrıçanın hadım edilmiş rahipleri lotus'tan yapılmış kavallarını çalarak ve teflere vurarak tanrıçanın tören alayını sevkederler. Bu oldukça gürültülü bir tören alayıdır, Ovidius buna ilişkin öyküyü Curet'lere ve Corybant'lara dayandırır. Hyginus'un anlattığı söylenceye göre Ida Dağı'nda yaşayan Curet'ler, Ops'un (Rhea) maiyetindeki Phrygialı tanrısal güçlerdi. Ops, Saturnus'tan Jupiter'i doğurduktan sonra, Luno, Ops'tan onu kendisine vermesini istedi. Saturnus, doğan çocuğun onu krallığından yoksun bırakacağını bildiği için Ops'a ne doğurduğunu sordu. O da sarıp sarmaladığı bir taşı gösterdi, Saturnus o taşı yuttu; ama ne yuttuğunu anlayınca, Jupiter'i yeryüzünde aramaya başladı. Luno, Jupiter'i Girit Adası'na götürdü. Bebeğin dadısı olan Amalthea, babası onu hiçbir yerde bulamasın diye bebeği bir beşiğin içine koyup, ağaca astı; ağlaması duyulmasın diye de gençleri yanına çağırdı. Onlara küçük bronz kalkanlarla mızraklar verdi ve ağacın etrafında dolaşarak gürültü yapmalarını istedi. Hyginus'un tarifine göre kalkan taşıyanlar Hellence Korybantes, mızrak taşıyanlar ise Kuretes olarak adlandırılmışlardır²³. Söylenceye göre yedi kardeş olan Corybant'lar nehir tanrısı Asopus'un kızı Combe ile tanrı Socus'un (=Saocus) oğullarıydılar. Kaynaklar onların adlarının Prymneus, Mimas, Acmon, Damneus, Ocythous, Idaius ve Melisseus olduğunu aktarırlar²⁴.

*“Açıklayın, size verilen buyruğun hatrına, ey Helicon'un evlatları,
neden Büyük Tanrıça'nın sürekli sestem zevk aldığını”.*
*Böyle sordum ben. Şöyle yanıt verdi Erato (Venus'un ayı ona
boyun eğdi, sahip olduğu için narin aşkın adına):*
*“Şu kehanet Saturnus'a nakledildi: 'Ey kralların en iyisi,
oğlun tarafından krallığından defedileceksin'.*
*Kehanetten korktuğu için o, doğduğu anda her biri
yutar kendi zürriyetini ve bağırsaklarında tutar yutuverdiklerini.*
*Yakınıp durdu Rhea sık sık, o kadar doğurgan olup da asla
ana olamayan ve karalar bağladı doğurganlığı yüzünden.*
*Jupiter doğmuştu (eski kehanetin gerçekleştiğine inanılır
büyük tanrıktan dolayı; sarsılmaktan kaçın kabul gören inancı!):*

²² Coşkun-Abuagla 2016, 191.

²³ Hyg. *Fab.* 139: *Postquam Opis louem ex Saturno peperit; petit luno ut sibi eum concederet, quoniam Saturnus Orcum sub Tartara deiecerat et Neptunum sub undas, quod sciret tsi quis ex eo natus esset, se regno priuaret; qui cum Opem rogaret, ut esset, quod illa peperisset, illa lapidem inuolutum ostendit; eum Saturnus deuorauit; quod cum sensisset, coepit louem quaerere per terras; luno autem louem in Cretensi insula detulit; at Amalthea pueri nutrix eum in cunis in arbore suspendit, ut neque caelo neque terra neque mari inueniretur, et ne pueri uagitus exaudiretur; impuberes conuocauit eis que clipeola aenea et hastas dedit et iussit eos circum arborem euntes crepare; qui Graece Curetes sunt appellati; alii Corybantes dicunt, etc.*

²⁴ Grimal 1997, 398 ve 409-410.

*Giysiyle gizlenen bir kaya oturdu Saturnus'un gırtlığına,
baba böyle aldatılmalıydı Parca'lar tarafından.
Uzun süre ses verir sarp Ida çınlamalarla,
bebek güven içinde ağlasın diye.
Kimi yuvarlak kalkanlarına vurur değneklerle, kimi içi boş miğferlerine,
şu işi yapmak Curet'lerin görevidir, diğeri Corybant'ların.
Gerçek gizlendi, eski uğraşından da taklitler kaldı;
tanrıçanın eşlikçileri harekete geçirirler bronz çalgıları ve tiz ses veren derileri,
zilleri şingirdatırlar miğferler yerine, vururlar teflere kalkanlar yerine,
Phrygia nağmeleri çalar flüt, eskiden çaldığı gibi²⁵". (Ovid. Fasti IV. 193-214).*

Ovidius, tanrıçaya hizmet eden rahiplerin neden Phrygialı ve hadım olmaları gerektiğini, Attis söylencesiyle açıklar. Roller, tanrıların Anası ile ilgili çeşitli tapım uygulamalarını açıklamak ve bu tapımın tuhaf yanlarına yani özellikle tanrıçanın Phrygialı rahiplerinin hadım oluşuna gerekçe göstermek için Hellen ve Romalı aydınlar tarafından Kybele ile Attis söylencesine kutsal bir öyküymüş (*hieros logos*) gibi işlev kazandırıldığını söyler. Bunun asıl amacının, aslında her ikisi de Phrygia tanrıları olan Kybele'yle Attis'in, antik Hellen ve Roma dünyasıyla tanıştırılması olduğunu savunur²⁶. Arkeolojik buluntulardan Ana tanrıça tapımının MÖ I. binyılın başından itibaren Phrygia'da varolduğu bilinmektedir. Bu tapım, MÖ VI. yüzyıldan itibaren Helen dünyasına, MÖ III. yüzyılda ise Roma dünyasına girmiştir. Bu tapımın, varlığını sürdürdüğü yüzyıllar boyunca değişikliğe uğradığı, Kybele ve Attis'e ilişkin birçok farklı rivayetin olmasından anlaşılmaktadır. Roller, Attis adının Phrygia'da toplumsal açıdan sık rastlanan özel bir ad olduğunu ama bu adın, dinsel bir çevrede Phrygia'yı yöneten sınıfın önemli bir üyesinin hatta Ana tanrıçanın başrahibinin unvanı olarak kullanıldığını açıklar ve bu noktada tanrıçanın rahiplerinden hadım olma yoluyla temiz kalacaklarını göstermelerinin beklenmiş olabileceğini ileri sürer²⁷. Nitekim Ovidius, Attis'in, tanrıçanın rahibi olarak kendisini kabul etmesi için ona ömür boyunca bakır kalma sözü verdiğini ve sözünden dönerse cezasını ölümle -yani kendisini hadım edip, erkekliğini öldürerek- ödeyeceğini şöyle ifade eder:

*Bunu kendisine saklamak istedi tanrıça, tapınaklarını korumasını
ve şöyle söyledi "yerine getir her zaman bakır kalmanın gereğini".
Beriki buyrukları yerine getireceğine yemin etti ve 'yalan söylersem,
yeminimi bozduğum o aşk, benim sonum olsun' dedi. (Ovid. Fasti IV. 225-228).*

Roller (1999, 250), Ana Tanrıça'nın Phrygialı rahiplerinin Attis'e öykünerek kendilerini hadım etmediklerini, aksine rahiplerin hadım olmasının Anadolu'da eski bir gelenek olduğunu söyler ve Kybele-Attis söylencesinin, bu geleneği açıklamak için uydurulduğunu savunur. Buna karşın Ovidius'un, Magna Mater'in rahiplerinin hadım olmaları gerektiğini aynı söylemle açıklamasının nedeni, Megalesia Festivali'nde yapılan ama Roma halkına ürkütücü görünen hadım etme törenine, kanımca mantıklı bir yanıt verme çabasıdır başka bir şey değildir. Romalılar erkeklerin kendilerini hadım etmelerinin gerçekten çılgınlık olduğunu düşünmüş olmalıdır ki, insanları deliliğe sürüklediği için tanrıçaya Cybebe Mater adını vermişlerdir²⁸.

²⁵ Coşkun-Abuagla 2016, 183.

²⁶ Roller 1999, 231.

²⁷ Roller 1999, 238-239.

²⁸ Fest. DSV. III, "Cybebe Mater," 51: *Cybebe Mater, quam dicebant Magnam, ita appellabatur, quod ageret homines in furorem, quod Graeci κύβηβον dicunt.*

“Nereden geldi” dedim “rahiplerinin maslahatlarını kesme dürtüsü?” Ben susar susmaz, Pieris konuşmaya başladı:
 “Yüzü güzel mi güzel, Phrygia’lı bir çocuk olan Attis,
 kule taşıyan tanrıçayı bağladı kendisine saf aşkıyla.
 Bunu kendisine saklamak istedi tanrıça, tapınaklarını korumasını
 ve şöyle söyledi “yerine getir her zaman bakir kalmanın gereğini”.
 Beriki buyrukları yerine getireceğine yemin etti ve ‘yalan söylersem,
 yeminimi bozduğum o aşk, benim sonum olsun’ dedi.
 Heyhat, bozar yeminini ve nympha Sagaritis’in içinde vazgeçer kalmaktan
 öncesinde kaldığı şeyi. Çok ağır olur cezaları tanrıçanın öfkesi yüzünden.
 Biçer niais’ı tanrıça, ağaçta yaralar açtıktan sonra,
 ölür o, çünkü ağaçtı niais’in kaderi.
 Öbürü çıldırır ve yatak odasının tavanının çöktüğünü sanıp,
 kaçar ve koşa koşa Dindymus Dağı’nın zirvesine ulaşır.
 Kimi zaman ‘ortadan kaldır yanarcaları’ kimi zaman ‘yok et kırbaçları’ diye haykırır;
 sık sık yemin eder Palaestina’lı tanrıçaların yanı başında olduğuna.
 Hatta parçaladı bedenini keskin bir kayayla
 bulandı uzun saçları toza toprağa,
 bağırdı avaz avaz ‘hakettim bunu’ diye ‘ödüyorum hakettiğim bedeli kanımla’.
 ‘Ah! Yok olsunlar bana zarar vermiş parçalar!
 Ah! Yok olsunlar’ deyip duruyordu hâlâ, kasiğinin yükünü kesip attığında
 ve kalmaz artık onda hiçbir erkeklik belirtisi işte o anda.
 Bu çilgınlık örnek oluşturur ve tanrıçanın efemine hizmetkârları
 keserler değersiz maslahatlarını, savura savura saçlarını²⁹”.

(Ovid. Fasti IV. 221-244).

Festival günü praetor’lar tarafından tanrıçanın onuruna henüz çiftleşmemiş bir düve kurban edilirdi. Hem tanrıçanın yontusu hem de terracotta arabası Phrygialı bir rahip tarafından Almo Nehri’nin sularında yıkanır.

Önce çelenklerle süslediler gemiyi ve kurban ettiler
 lekesez bir düveyi işten ve çiftleşmeden bihaber.
 Bir yer vardır Almo’nun Tiber’e doludizgin aktığı
 ve daha küçük olanın büyük nehirde adını kaybettiği yerde:
 Orada mor elbisesiyle kır saçlı bir rahip,
 Almo’nun sularıyla tanrıçayı ve onun kutsal şeylerini yıkadı.
 Ulurlar eşlikçileri, çıldırmaşçasına üflenir flüt
 ve boğa derisinden köseleleri döver efemine elleri³⁰. (Ovid. Fasti IV. 335-342).

Tanrıçanın efemine rahipleri, Galya toprağıyla hiç ilgileri olmadığı halde Gallus (Galyalı) sıfatıyla adlandırılırlar. Ovidius bunun sözcük kökeninin Phrygia’daki Kybele Dağı’yla onun yanında bir dağ ve kasaba olan Celaenae arasında akan Gallus Irmağı’yla ilişkili olduğunu söyler.

“O halde neden kendilerini hadım edenleri Gallus diye adlandırıyoruz,
 Gallia toprağı Phrygia’dan o kadar uzakken?”
 ‘Yeşil Cybele ile yüksek Celaenae arasında’ dedi
 ‘deli dolu suyuyla bir ırmak akar Gallus adında.

²⁹ Coşkun-Abuagla 2016, 184-186.

³⁰ Coşkun-Abuagla 2016, 190-191.

*Delirir ondan içen: Uzak dursun buradan, akli başında kalmak isteyen: Delirir ondan içen*³¹. (Ovid. *Fasti* IV. 361-366).

Romalılar, Magna Mater'in rahipleri olan Gallus'ların erkeklik gücünden yoksun bir efemine, oğlan çocuğu hatta bir kadın gibi olduklarını düşünmüşlerdir³². Roller (1999, 310), Gallus'ların kadınsı görünüşleri ve giysileri hakkında yapılan yorumlardan erkeklerin bunu onayladıklarını hatta böyle bir görüntünün erkeklerde heyecan uyandırdığını söyler. Lucretius, Megalesia Festivali'nde Gallus'lar tarafından yapılan gösteriler eşliğinde davullara, teflere vurulduğunu, zillerin şingirdediğini, flütlerin, kavalların çalındığını ve tüm bunların insanlara heyecan verdiğini anlatır³³. Ovidius da onların gösterilerini şöyle betimler:

*Resmî geçit yapacak hadımlar ve içi boş teflere vuracaklar ve şingirdayacak ziller, zillerin zillere vurulmasıyla; taşınacak eşlikçilerinin efemine omuzlarında oturan tanrıça, kentin orta yollarında uluna uluna*³⁴. (Ovid. *Fasti* IV. 183-186).

Yasalar ve Senatus kararı gereği Romalı bir yurttaşın festivale özgü giysiler kuşanıp, flütçüler eşliğinde para toplaması yasakken tapım harcamalarının karşılanması için tanrıçanın hizmetindeki Phrygialı rahiplerin festival günlerinde bağış olarak para toplamasına hoşgörü gösterildi³⁵. Halicarnassuslu Dionysius da bu efemine rahiplerin flütçüler eşliğinde ve rengârenk giysiler içinde kenti dolaşarak para topladıklarını aktarır.

*"Söyle" dedim "tanrıça neden para istiyor küçük bir bağış olarak". 'Halk para topladı, Metellus'un tanrıçanın tapınağını yaptırdığı' dedi, 'işte o zamandan kaldı bağış verme âdeti'*³⁶.
(Ovid. *Fasti* IV. 350-353)

Festival günü tanrıçaya sarımsak, maydanoz, sedef otu, kişniş, soğan, peynir, zeytinyağı ve sirkeyle karıştırılan ve moretum olarak adlandırılan bir salata sunulurdu.

*"Ayıp değil mi" dedim "yeşilliklerle yapılan sade bir salata koymak Ana Tanrıça'nın masalarına, yoksa başka bir neden mi var bunun altında?" 'Anlatılır eskilerin su katılmamış süt kullandıkları ve toprağın kendi gönlünce verdiği bitkileri' dedi. 'Beyaz peynir karıştırılır havanda dövülen yeşillikle, kadim tanrıça kadim yiyecekleri tanısın diye'*³⁷. (Ovid. *Fasti* IV. 367-372).

³¹ Coşkun-Abuagla 2016, 192.

³² Catull. 63: *ego mulier, ego adulescens, ego ephebus, ego puer, | ego gymnasi fui flos, ego eram decus olei.*

³³ Lucr. II. 614-623: *Gallos attribuunt, quia, numen qui violarint | Matris et ingrati genitoribus inventi sint, | significare volunt indignos esse putandos, | vivam progeniem qui in oras luminis edant. | tympana tenta tonant palmis et cymbala circum | concava, raucisonoque minantur cornua cantu, | et Phrygio stimulat numero cava tibia mentis, | telaque praeportant, violenti signa furoris, | ingratos animos atque impia pectora volgi | conterrere metu quae possint numine divae.*

³⁴ Coşkun-Abuagla 2016, 182.

³⁵ Cic. *DL*. 2. 22: *'Praeter Idaeae Matris famulos eosque iustis diebus ne quis stipem cogito'*. Dion. Hal. AR., II. 19, 5: *Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐθιγενῶν οὕτε μητραγυρτῶν τις οὕτε καταλούμενος πορεύεται διὰ τῆς πόλεως ποικίλην ἔνδεδικώς στολήν οὕτε ὀργιάζει τὴν θεὸν τοῖς Φρυγίοις ὀργιασμοῖς κατὰ νόμον καὶ ψήφισμα βουλῆς. οὕτως εὐλαβῶς ἡ πόλις ἔχει πρὸς τὰ οὐκ ἐπιχώρια ἔθη περὶ θεῶν καὶ πάντα ὀπτεύεται τῦφον, ᾧ μὴ πρὸς ἐστὶ τὸ εὐπρεπές.*

³⁶ Coşkun-Abuagla 2016, 191.

³⁷ Coşkun-Abuagla 2016, 192.

BİBLİYOGRAFYA**Antik Kaynaklar**

- Amm. Marc. (= Ammianus Marcellinus, *Historia Romana*) Kullanılan Metin: J. C. Rolfe, *Ammianus Marcellinus, Historia Romana*. Cambridge 1935-1940.
- App. HR. (= Appianus, *Historia Romana*) Kullanılan Metin ve Çeviri: L. Mendelssohn, *The Foreign Wars*. Leipzig 1879.
- Arnob. AN. (= Arnobius, *Adversus Nationes*) Kullanılan Metin ve Çeviri: G. F. Hildebrand, *Maior sive Arnobius Afer, Adversus Nationes, Libri VII*. n.d 1844.
- Catull. (= Gaius Valerius Catullus, *Carmina*) Kullanılan Metin ve Çeviri: R. A. B. Mynors, *Catulli Carmina. Scriptorum Classicorum Bibliotheca Oxoniensis*. Oxford 1958.
- Cic. Brut. (= Marcus Tullius Cicero, *Brutus*) Kullanılan Metin: G. L. Hendrickson – H. M. Hubbell, *Marcus Tullius Cicero, Brutus*. Cambridge, 1939.
- Cic. DHR. (= Marcus Tullius Cicero, *De Haruspicium Responsis*) Kullanılan Metin: A. Clark, *Marcus Tullius Cicero, De Haruspicium Responsis*. Oxford 1909.
- Cic. DL. (= Marcus Tullius Cicero, *De Legibus*) Kullanılan Metin: G. de Plinval, *Marcus Tullius Cicero, De Legibus*. Paris 1959.
- Dion. Hal. AR. (= Dionysius Halicarnasensis, *Antiquitates Romanae*) Kullanılan Metin: K. Jacoby, *Antiquitates Romanae quae supersunt, I-IV*. Leipzig 1885.
- Fest. DSV. (= Sextus Pompeius Festus, *De Verborum Significatione*) Kullanılan Metin: *Sextus Pompeius Festus, De Verborum Significatione quae supersunt cum Pauli epitome*. n.d. 1833.
- Hyg. Fab. (= Hyginus, *Fabulae*) Kullanılan Metin: M. Schmidt, *Hygini Fabulae*. Libraria Mauciana 1872.
- Liv. (= Titus Livius, *Ab Urbe Condita*) Kullanılan Metin: G. Weissenborn – H. J. Müller, *Titus Livius, Ab Urbe Condita Libri, I-X*. Leipzig 1898.
- Lucr. (= Lucretius, *De Rerum Natura*) Kullanılan Metin: W. E. Leonard – E. P. Dutton, *Lucretius, De Rerum Natura*. Boston 1916.
- Ovid. Fasti (= Publius Ovidius Naso, *Fasti*) Kullanılan Metin: J. A. A. Du Rivier, *omnia opera quae extant VIII, Bibliotheca Classica Latina sive Collectio Auctorum Classicorum Latinorum*. Paris 1874.
- Plin. nat. (Plinius, *Naturalis Historiae*) Kullanılan Metin ve Çeviri: J. Bostock – H. T. Riley, *The Natural History, Pliny the Elder*. Londra 1855.
- Varro Ling. (= Marcus Terentius Varro, *De Lingua Latina*) Kullanılan Metin: R. G. Kent, *Marcus Terentius Varro, De Lingua Latina*. Cambridge 1938.

Modern Literatür

- Coşkun-Abuagla 2013. A. Coşkun-Abuagla, "The Cult of Meter Theon in Pisidian Conana". *Gephyra* 10 (2013) 132-134.
- Coşkun-Abuagla, 2016. A. Coşkun-Abuagla, *Fasti (I-VI) Roma Takvimi ve Festivaller*. Ed. D. Önder. İstanbul 2016.
- Grimal 1997. P. Grimal, *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul 1997.
- Roller 1999. L. E. Roller, *Ana Tanrıça'nın İzinde, Anadolu Kybele Kültü*. Çev. B. Avunç. İstanbul 1999.